

Poltava writers - laureates of the International Ukrainian-German Literary Prize of his name.

Key words: *collection, Oles Honchar, pointer, explorations, writer, front line, spirituality, feelings, laureates.*

УДК 821.161.2Гончар:321.64"711""712"

Степаненко М. І.,
*доктор філологічних наук, професор,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

ОЛЕСЬ ГОНЧАР: ВИПРОБИ ДОЛІ

У статті розкрито постать Олесь Гончара на тлі сьогодення й тієї доби, у яку він жив і творив. З'ясовано погляди письменника на складні реалії тогочасного суспільства, зокрема, на роль та місце в ньому тих, хто опинився в таборах-гулагах, і тих, хто перебував на волі й або прислужувався чинному режимові, або ж боровся всіма можливими засобами з його насильницькою денационалізацією, твалтівним російщенням. На конкретних прикладах, по-перше, схарактеризовано безпосередню участь митця у протидії імперським порядкам, що насаджувалися в Україні, по-друге, подано його намагання через уявні розмови з табірними людьми примирити всіх борців за Україну і цим самим зліквідувати таке явище, як "табірний синдром", по-третє, доведено, що винуватцем усіх національно-духовних бід в Україні ХХ сторіччя є не окремі особистості, а диявольська суть тоталітаризму.

Ключові слова: *Олесь Гончар, табірний синдром, табірне життя, духовно-інтелектуальний простір України другої половини ХХ століття, щоденниковий (епістолярний) дискурс.*

Складна це досить річ – минулий вік судити,
На завжди варто тут рубати з-за плеча.
Хоч кожен рік і кожен день прожитий
Нас обережності й розважності навча.

Максим Рильський

“О. Гончар – мудрець, він за строем душі філософ. Йому б не письменником бути, або й ним, але не зараз. «Думайте про високе», «Бережіть собори ваших душ» – це крик у пустелі,

філософи завжди були пустельниками” [1]. Так про Олесь Гончара сказав великий український правдолюб Григор Тютюнник. Сперечатися з цим майстром слова навряд чи хто осмілиться, бо сягнути його вершин у царині малої прози ще нікому не вдалося та, мабуть, і не вдасться.

А от на Олесь Гончара, про якого щойно цитоване величне слово мовив його землянин, котрий у таких речах, як критик, “рідко помилявся” [2, т. 3, с. 485]¹, помітні нападки, причому з різних боків, від різних людей. Письменника звинувачують у численних гріхах: прислужувався владі, приймав від неї нагороди, обіймав високі посади, зрештою, не опинився в таборах ГУЛАГу разом із Левком Лук’яненком, Василем Стусом, Іваном Світличним, Євгеном Сверстюком й іншими українськими достойниками, не полишив на знак протесту України й не виїхав за кордон разом із Миколою Руденком, Петром Григоренком, Надією Світличною й іншими, кому судилася свого часу емігрантська доля. Критики намагаються довести, що Гончар – гість із минулого, що його романи, оповідання, новели, публіцистика не про день суціль, а про день збіглий, що вони пронизані комуністичною риторикою, що митець нібито спотворював історичну дійсність, підлаштовуючи її під натовісну ідеологію. Одне слово, Олесь Гончар – великий грішник, про якого варт забувати або принаймні не актуалізувати його творчості, не вивчати її в школі (хай припадає порохом забуття), поступово виводити набуток письменника з літературно-мистецького простору.

Безгрішних у цьому світі не було й не буде. Це правда. Та правда і в тому, що все пізнається в порівнянні. Є гріхи непростенні і прощенні, вимушені й невимушені. До речі, це добре потверджує сам Олесь Гончар, оцінюючи літературний хист Григора Тютюнника в такому письменницькому контексті: “Був Яновський і був Собко. Був Григор Тютюнник і був графоман Хорунжий” [2 грудня 1994] і радячи авторам п’яти томної “Історії української літератури” обов’язково вияскравлювати з-поміж великої армії художників слова людей творчих, талановитих і пустопорожніх балакунів, затятих ортодоксів, не заганяти весь літературний процес у якісь штучно зліплені рамки.

¹ Надалі в дужках вказуватимемо дату щоденникового запису.

Отож в українській літературі були Олександр Корнійчук, Любомир Дмитерко, був літературний критик Микола Шамота й був та залишається Олесь Гончар зі своїми “Тронкою”, “Собором”, “Твоєю зорею”, пристрасними публіцистичними зверненнями на захист української мови, культури, героїчної минувшини та непростого сьогодення.

Якщо не зважати на подану вище сентенцію про пізнання всього в порівнянні, а діяти за принципом “все і вся”, то в нашому духовному світі не буде Павла Тичини з його геніальними “Соняшними кларнетами”, бо йому належить і “Партія веде”, не буде Максима Рильського з його “Трояндами й виноградом”, “Мандрівкою в молодість”, бо він автор слів “Пісні про Сталіна”, як не буде й композитора Левка Ревуцького, що написав музику до поезії про “Слово Сталіна між нами, Воля Сталіна між нас!”, не буде енциклопедиста й поета Миколи Бажана з його “Уманськими спогадами”, бо він хоч і не з власної волі, проте ж уславляв людину-ката, яка “стоїть в зореноснім Кремлі” й видає себе за “великого товариша, І Вождя, і найближчого улюбленого друга”. Наводити приклади можна й інші, долучаючи Олександра Довженка з його фільмографією – “Землею” та “Аероградом” – й багато-багато інших знакових постатей, без котрих немислиме минуле, натеперішне й майбутнє нашої культури.

Мета пропонованої статті полягає в дослідженні місця й ролі письменника Олеся Гончара в духовно-інтелектуальному просторі України другої половини ХХ століття, у з’ясуванні його безпосередньої участі в протидії імперсько-комуністичним порядкам, у державотворчих процесах початкового етапу доби незалежності, або реукраїнізації. Окремі аспекти порушеної у ній проблеми знайшли належне висвітлення в літературознавчих, мовознавчих, історичних, культурологічних студіях. Ідеться передусім про праці В. Г. Абліцова, В. М. Галич, О. А. Галича, М. Х. Гуменного, А. В. Дроздової, Н. І. Заверталюк, С. Є. Ігнат’євої, М. К. Наєнка, П. К. Параскевича, В. О. Пашенка, І. К. Цюп’як.

Олесь Гончар чітко усвідомлював свою місію в житті, завжди сповідуючи принцип справедливості, чесності, доброти. На долю митця випали нелегкі випробування, але його “сам Бог ... зберіг, щоб ... ще побув на цьому білому світі, щоб міг щось добре зробити для свого народу” [15 грудня 1980]. Письменник майже

постійно зазнавав “тиску в тисячу атмосфер” [1 травня 1968]; як сам висловився, “у вічній протистоянні... минало життя” його [11 квітня 1993]. У щоденниках Гончара рясно розсипані сповнені гіркоти зізнання на взірць: “До знемоги виснажений, болить душа. Втомився жити. І знов облягають сумніви: чи кому потрібні твої щоденні зусилля, твій неспокій, твій біль?” [1 лютого 1990]. Себе митець порівнює з птахом, який має підбите крило, але мусить летіти. “І летітиму, – запевняє письменник, – до тих заобрійних виріїв, летітиму, братове, доки стане снаги!” [5 грудня 1989]. І дотримався він цього слова, знявся у високість, яка підкорювалася одинакам, довів, що “не належить до «правнуків поганих»”, а має “право... не соромлячись, з чистим сумлінням глянути в мужні Тарасові очі” [9 березня 1995].

Зрозуміти біль душі, розтаємничити бажання, збагнути тривоги, сподівання Олесь Гончара, заперечити “нетабірні” звинувачення, які йому нині закидають, допоможе передусім ось ця розлога, але доречна саме такою щоденникова нотатка, датована вже далеким 13 грудня 1978 року: “Українців за вдачею можна б поділити в основному на дві категорії: є в нас «порода хитрих» і «порода безхитрісних». Перші – це оті унтери, що тримали колись на собі імперію, постачали кадри держиморд, а при потребі вміли незрівнянно лабузнитись, ставали перед панством тихесенькі, богобоязливі, а в наш час – деканами: освоїли вміння душити подушкою, телятками підлазять до якого-небудь батечка під його протекційну руку, яка когось відсторонить, а теляткові смиренському циці дасть...

Другий тип – це оті безхитрісні, відкриті натури, що їх формували походи, козацька степова воля, життя в товаристві, оспіваному Гоголем; вони дозволяють собі розкіш жити розкуто, вони не захищені пандирем лицемірства й холуйства та інтриганства, і через те їх частіше дістають отруєні стріли, від яких вони гинуть по-лицарськи, на бранному полі... Дехто вважає, що хитрощі, потайність, вміння догоджати – це все вияви розуму і що «порода хитрих» життєздатніша, навіть мудріша, та все ж мені більше до душі оті аж ніби легковажні сміливці, пряמודушні, відкриті, що їх бачив на фронті, що несуть в собі веселу якусь соколиність, – про них найперше хочеться писати!...” Висловлене бажання природне, бо за всіма аксіологічними параметрами, які стосуються творчого подвигу, громадянської позиції, Олесь

Терентійович – з-поміж “безхитрісних, відкритих натур”, він не носив панцир лицемірства, холуйства, інтриганства, і його часто ще за життя діставали отруєні стріли, і, як не дивно, після відходу в кращі світи ці стріли все ще прямують у його бік.

Та й друга категорія – “безхитрісні, відкриті натури”, – за виваженою версією Гончара, досить неоднорідна. У щоденниках ці “натури” поділено на тих, хто опинився у в’язницях, таборах, і тих, кому даровано волю, тобто Україна мала “достойних, котрі упродовж років були дискриміновані, зазнавали переслідувань чи по той бік чи по цей бік концтабірних дротів” [9 березня 1992]. Гончар міг опинитися в таборах-гулагах. Доля досить часто в різні періоди життя випробовувала його, і не раз він опинявся за крок від біди. Згадаймо хоча б, як молодому авторові новели “Модри Камень” кримінальну статтю підвели: “шлюб з іноземкою (хоч про шлюб і не йшлося) трактується як ... зрада батьківщини” [11 квітня 1993]. А “на обласній нараді творчої молоді секретар обкому Дунаєв у своїй доповіді наліпив... студентів” – Олесю Гончарові – “страшний ярлик «буржуазного націоналіста»” [Там само]. “Дивно, – занотує Олесь Терентійович у щоденниках через 47 років (11 квітня 1993 року), – чому КДБ тоді не вчепилось до мене, маючи такий публічний донос...” [Там само]. Можна лише уявити, говорить у своїх спогадах про драматичний для Гончара 1946 рік його багатолітній дніпропетровський друг Сергій Завгородній, чого б вимагав слідчий КДБ “від трибуналу Олесеві Гончару” [Там само]. Зрозуміло, що це жорстоке шельмування вибило з колії повістяр-початківця. “Я виходжу в світ з тавром на лобі, – повідомляє він 2 вересня 1946 року в листі до друга Василя Бережного. – Як би там не було, а я паралізований... Цей удар був для мене тим тяжкий, що він із-за спини, я його ніколи не сподівався” [3, с. 92].

А чого вартувала авторові “Собору” “антисоборна кампанія”, яку скрупкульозно захронікував й удокладнено прокоментував Віталій Коваль (див.: [4]). Тоді Гончарова територія “по цей бік дроту” звужувалася, а впритул наближалася, дихала в спину територія “по той бік дроту”. Аргументованим підтвердженням сказаного є свідчення колишнього першого секретаря ЦК Комуністичної партії України Петра Шелеста: “Насідали тоді наші на мене з усіх сил, все вимагали вашої крові. Особливо лютували Грушецький, Ватченко і цей, теперішній (імені

Ве-Ве [Володимира Щербицького. – М. С.] він уникає називати). В одну душу вимагали: «Вивести його з ЦК, не обирати на з'їзд у Москву!» (Що й було зроблено на ХХІІІ). «Відкликати з депутатства!» (Я про це не знав). Ішлося навіть про те, щоб влаштувати процес, судити «за клевету на існуючий лад» і «в Мордовію його, в концтабори!...» [6 квітня 1989].

Сам Олесь Гончар не приховує того, що “не рвався на гулагівські нари” [8 березня 1995], пояснюючи це тим, що за ним уже “були гітлерівські концтабори (в Білгородці й Харкові влітку 1942-го)” [Там само], де він “з тисячами полонених гинув” [25 червня 1995], а “досвіду одних таборів на людське життя цілком досить, щоб зрозуміти, що й до чого...” [Там само]. Митцєві було “важко, боляче” згадувати “про оті сатанинські бої на Білгородщині. Про відступ, коли хотілося вмерти. Про полон. Про крах ілюзій, що їх розвіяв концтабір, оту пекельну Холодну гору” [21 серпня 1967]. Його й через багато літ після перемоги вимучували спомини про “війну, окопи, концтабір Холодної гори” [22 лютого 1976], “коли опинився в безодні на краю”, де “не було води, не було затінку, був лише концтабірний дріт літа 1942-го і палюче сонце, що нещадно горіло цілоденно” над бранцями, і “все інше, що звалось кошмаром фронтів” [11 квітня 1989]. За щоденниковою версією послідовно відтворюються події, пов’язані з перебуванням Олесь Гончара в німецькому полоні. Перша нотатка про “страдницьку ту одіссею” [22 лютого 1988] датована червнем 1943 року. Її зміст – свіжий спомин про “дев’яте коло Дантового пекла” [Там само], про те, як невірники “стояли цілими днями під липневою спекою – в черзі за півлітрою води! Це була норма на цілий день”, як їли “вонючу баланду з червивим сиром”. Пізніше з’являлися діарійні одкровення, де йшлося про “невідомість за колючим дротом табору” [22 жовтня 1975], яку доводилося з таким нетерпінням ждати, про “табірну макуху” [15 грудня 1980], про той же “Білгород літа 1942-го... і спеку нестерпну”, “як у Сахарі”, про “тисячі й тисячі... в таборі за колючим дротом” та “долю... полоненську – невідому” [6 березня 1986].

Олесь Гончар справедливо констатує, опираючись на власний досвід, що перебування в неволі психічно травмує будь-яку людину – кого більше, кого менше. “Стати нічим, стати нелюдиною (хоч на якийсь час)”, наголошує він, не може минутися

безслідно, воно неодмінно втручається в буття наше й болісно редагує “його до кінця днів твоїх” [23 січня 1972]. Прикро лишень, що уникнути цього жаху людство не може – це ще один висновок Олесь Терентійовича, – позаяк “свобода і тиранія йдуть, обійнявшись, по світу. Вони нерозлучні, вони інтернаціональні. Як день і ніч” [Там само].

Тяжке перебуле не пройшло безслідно. “Німецький полон, Холодна гора, – зауважує автор щоденників, – надломилі здоров’я, обмежили мої можливості” [31 травня 1990]. Однак, як не парадоксально, але саме війна та ще вік зіграли й позитивну роль у біографії Гончара: він не опинився з-поміж тих, кому доля вготувала нелюдські “мордовські університети”. “Якби не війна, – прогнозує Олесь Терентійович, – якби я був молодший, – мені, звичайно, теж не минути б Мордовії чи Колими” [Там само]. Письменник опинився б поруч зі своїм другом-поетом Леонідом Лупаном, який був “засуджений по сфабрикованій справі (звичайно ж, за “націоналізм”) і загинув... у таборах НКВД десь у Карелії” [29 листопада 1991]. Урятувало те, що вірний товариш, харківський однодумець “не пробовкнувся перед слідчими”, знищив листи перед арештом [Там само]. Коли б цього не сталося, не минув би “тих карельських таборів” [Там само] й Олесь, дотягнулася б безжална енкаведистська рука й до нього.

Фронтіві дороги Олесь Гончара важкі, але найтяжчими, зізнається він у листі до Сергія Завгороднього, виявився “фронт післявоєнний”: “...не знаю кому – зі всієї СПУ – дісталось ще стільки інфарктів та реанімацій, як дісталось їх мені” [3, с. 605]. Олесь Терентійович лише формально був по цей бік колючого дроту, а духовно – “там, за колючими дротами сталінщини” [31 травня 1990]. Апаратники вважали його чужим, навіть небезпечним, оскільки не поділяв їхніх імперських планів, мав свою думку, завжди обстоював її, не боявся визнати власної провини, не піддавався на провокації, відмовлявся від вигідних пропозицій, говорив правду в очі, захищав чесних людей, особливо тих, над ким згущалися хмари несправедливості. “Більше того, – мовлено в щойно цитованій нотатці, – всі оті Суслови, Щербицькі, Грушецькі, Ватченки, Маланчуки, Брежневи та їм подібні – для моєї долі були нічим не кращі за фашистів, до котрих цей солдат палав гнівом завжди”.

Для Гончара, як він сам те визнає, “існував вибір: чи замовкнути, іти в ГУЛАГ, чи таки творчістю своєю якимось ще живити дух знесиленої нації” [Там само]. Талановитий майстер слова пішов другим шляхом і потужно живив-таки дух нації, вірно служив до кінця своїх земних днів рідному знедоленому народові. І в тому, що забувало шістдесятництво, не опинилося за ґратами багато інакодумців, не звелися нові атомні станції, які б могли стати “сестрами Чорнобиля” [6 серпня 1989], зрештою, у тому, що Україна наприкінці ХХ століття перетворилася в незалежну державу, присутня і його участь та роль.

Уже було наголошено, що Гончар однаково цінував тих українців, які були по той і по цей бік концтабірних дротів. Він намагався встановити порозуміння між ними, доводячи, що роль і перших, і других непроминальна. Великою втратою Олесь Терентійович вважав те, що такі правозахисники, як В'ячеслав Чорновіл, Ірина Калинець, Ігор Калинець, Іван Світличний, Василь Стус та ін., опинилися в таборах, що “їх значною мірою знейтралізовано” [20 липня 1993]. Зрозуміло, що цей цвіт нації, ці одважні борці за волю, свободу, справедливість могли б багато зробити для України. За їхньої вимушеної відсутності життя, звичайно ж, продовжувало свій плін, позаяк українська інтелігенція, а в її гущі й незабутній Олесь Гончар, невтомно докладала багато зусиль, аби пригальмовувати, стримувати руйнівний процес, шалену гвалтівну кампанію русифікації, обороняти рідну мову, де тільки можна, зупиняти закриття українських шкіл (нібито згідно з “волею батьків”) [20 липня 1993]. Тож, справедливо твердить письменник, “увесь тягар нерівної, щоденної, тяжкої боротьби по цей бік дроту, боротьби за збереження мови, тобто й самої нації, ліг на нещасну нашу інтелігенцію...” [Там само]. Цю суспільну верству достойно представляли дорогі Гончаровому серцю талановитий поет Василь Симоненко, самотня художниця Алла Горська, уже згадуваний неперевершений прозаїк Григор Тютюнник, милістю Божою композитор Володимир Івасюк, вдумливий літературознавець Маргарита Малиновська, сумлінний краєзнавець із Запоріжжя Микола Киценко та безліч таких. “Хіба всі вони не були учасниками всеукраїнського Опору, хоча й судилося їм бути по цей бік концтабірних дротів!...” – резюмує Олесь Терентійович [12 березня 1992]. Про кожного з них у щоденниках, літературно-

критичних розвідках, епістолярію мовлено наповнене глибинним змістом, позитивними емоціями слово. Так, Василь Симоненко в оцінці Олеся Гончара – “витель молоді української поезії”, сила якої в тому, що вона вийшла з найглибших народних пластів, із мук людських, із гіркого плачу матерів над фронтовими похоронками, а Григор Тютюнник – “живописець правди”, з приходом якого в суспільство починає розквітати гуманістичне мистецтво, що ушляхляє й пропагує добро, любов, правду, повагу, справедливість, за яким “пробивається крізь вапняки догм жива творча думка” [28 вересня 1974], нове філософське буття, міцно вкорінене в товщу народу, у саму його зранену душу і зболіле тіло.

Олесь Гончар з незмірною шаною ставиться до тих, хто пройшов табори, називає їх героями й закликає віддавати належне стійкості цих людей [14 жовтня 1991]. Водночас письменника дуже непокоїла така загострена й уразлива проблема, як табірний синдром. “Іноді доводиться полемізувати з табірними людьми, – пише він у листі до українського красзнавця Степана Кириченка, – бо серед них поширене уявлення, що тільки вони боролися з тоталітаризмом, тільки вони захищали українську мову, історію, культуру, а ті, хто був по цей бік табірних дротів, лише, мовляв, догоджали режиму та мовчки чухали чуби” [3, с. 560]. Позиція Гончара з цього приводу неспростовна: “вся Україна в міру можливостей захищала себе як націю”, а “рух Опору – як і свого часу у Франції чи Польщі – був усенаціональним” [Там само].

Ті, які відчули на собі страшний тягар табірної життя, переконує Олесь Терентійович, також досить різняться між собою. Одні з мучеників – Остап Вишня, Ірина Вільде, Володимир Гжицький – “світлими вернулись до нас” [26 лютого 1993], бо розуміли, що винні в усьому не окремі особистості, а диявольська суть сталінщини. Гончар з особливим пієтетом наголошує, що десятирічна розлука з рідними, колегами, кінець кінцем, із нормальним життям не заслїпила, не озлобила “ворога народу” Остапа Вишню, а “сама в силі добра явила себе велич душі” [7 березня 1990] його. Павло Михайлович, як тільки-но прибув до Києва, обнявся з Максимом Рильським, і вони, мов брати, “знову купалися в жартах, мисливських бувальщинах – все між ними знову було так, ніби й не існувало 10 років розлуки” [Там само]. Інші ж жертви режиму “виявляють дивовижну жорстокість”, “дозволяють собі ставитись так несправедливо до всіх, кому випала

інша доля” [14 жовтня 1991]. Найпершочерговіше завдання, гадає письменник, у тому, щоб помирити, урівноважити всіх, віднайшовши для цього переконливі аргументи. Один із них – “Невже Україні було б легше, якби і Тичина, і Довженко, і Рильський, і Головка, і всі їхні ровесники опинились за колючим дротом?” [Там само]. Зрозуміло, що ні, бо боротьба за виживання нації, як уже було зауважено, тривала всякчас, а життя само по собі не творилося. Гончар закликає всіх до порозуміння, він сподівається, що “ті, котрі зараз у славі, а то й при владі”, заглянуть у душу “найбільшому поетові ХХ віку” [18 березня 1992] Тичині, або “вразливій людині нації” [24 липня 1993] Яновському, або “українському Мікеланджело” [5 січня 1994] Довженкові, зрозуміють, “як їм було жити в підрежимному, карцерному світі та ще й боронити рідне слово” [Там само]. Олесь Терентійович у щоденниках полемізує з цього приводу з багатьма опонентами. Гірко йому було читати у львівському журналі “Дзвін” “поезію колишнього в’язня концтаборів, людини глибоко нещасної, скаліченої назавжди” [7 березня 1990], людини, яка від імені розстріляного Курбаса слала прокляття авторові “Космічного оркестру” та “Вітру з України” Тичині, а разом із ним Бажанові, Сосюрі, усім, кого не поглинуло сталінське свавілля й з ненавистю в голосі запитувала: “І вам – вільніше?.. Спокійніше й тепліше вам? Це все, що для щастя треба?.. Пощо ж ви, троглодити, вилізли з печери?” [Там само]. “Яка несправедливість! – із болем відгукується автор щоденників. – В чому ж вони винні? Що їх не поглинула Колима?” [Там само].

Істина, як бачимо, у кожного своя, а основне полягає в тому, що її не можна проігнорувати, що вона хоч і з різних позицій, але сповна віддзеркалює складнощі та суперечності тодішнього життя, його духовно-ідеологічну суть. Для тоталітарної системи звичним було нищення “України розбратом, фанатичною ворожнечею поколінь”. “«Табірний менталітет», – занотував Олесь Гончар 27 грудня 1993 року, – це не чиясь вигадка, це те реальне, що засліплює людей, не дає бачити нікого, крім себе”. До цього висновку, щоправда, додано таке толерантне застереження: ніхто не “може бути суддею для тих, хто пройшов пермські табори, той світ нечуваної жорстокості” [Там само].

З усього сказаного впливає, що правда неодмінно восторжествує тоді, коли належно поцінується подвиг усіх, хто

пройшов табори, і коли зникне “суцільна негачія, спрощені уявлення, сектантське ігнорування всього, що нетабірне” [12 грудня 1993]. Ця суперечливість відчутно заявляє про себе й сьогодні, вона навіть загострилася в нових історичних умовах, коли ми пережили три Майдани – Революцію на граніті, Помаранчеву революцію, Революцію Гідності. За передбаченням Олеся Гончара, Україна досягне успіху тоді, як матиме мудрих державотворців, котрі порозуміються й діятимуть спільно, усвідомлюючи, що зараз найважливіше – не розпалювати розбрат, не дбати про власну кишеню, не доводити свою значущість, а працювати на єдність і впотужнення нації. І тоді Україна вийде зі стану “вічної вдови”, у неї будуть достойні сини й не буде “антисинів, брудних запроданців” [18 січня 1991].

ЛІТЕРАТУРА

1. Архів Олексія Неживого.
2. Гончар О. Щоденники : у 3 т. / Олесь Гончар; упорядкув., підгот. текстів, ілюстр. мат. В. Д. Гончар. – К. : Веселка, 2008. – Т. 1 (1943–1967). – 455 с.; Т. 2 (1968–1983). – 607 с.; Т. 3 (1984–1995). – 646 с.
3. Гончар О. Т. Твори : в 12 т. / Олесь Гончар ; НАН України, Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; редкол. : М. Г. Жулинський (голова) [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2001. – Т. 10 : Листи / упорядкув. та комент. Я. Г. Оксюті. – 2011. – 808 с.
4. Коваль В. “Собор” і навколо собору / Віталій Коваль. – К. : Молодь, 1989. – 272 с.

В статтє раскрыта фигура Олеся Гончара на фоне нынешней эпохи и той, в которую он жил и творил. Определены взгляды писателя на сложные реалии тогдашнего общества, в частности, на роль и место в нем тех, кто оказался в лагерях-гулагах, и тех, кто находился на свободе и или прислуживался действующему режиму, или боролся всеми возможными средствами с его насильственной денационализацией, русификацией. На конкретных примерах, во-первых, охарактеризовано непосредственное участие Олеся Гончара в противодействии имперским порядкам, которые насаждались в Украине, во-вторых, представлены его попытки через воображаемые разговоры с лагерными людьми примирить всех борцов за Украину и тем самым ликвидировать такое явление, как “лагерный синдром”, в-третьих, доказано, что виновником всех национально-духовных бед в Украине XX столетия являются не отдельные личности, а дьявольская сущность тоталитаризма.

Ключевые слова: Олесь Гончар, лагерный синдром, лагерная

жизнь, нравственно-интеллектуальное пространство Украины второй половины XX века, дневниковый (эпистолярный) дискурс.

The article highlights the personality of Oles Honchar against the background of the present time as well as the epoch he lived and created in. The paper also reveals the writer's views on the difficult facts of that society's life, in particular, on the role and the place of those, who had found themselves in Gulag camps, those who lived at liberty or served the current regime, or those who fought with all possible means with its violent denationalization and imposing Russianization. The concrete examples in the paper firstly characterize the direct participation of the writer in the opposition to the imperial rules and orders, which were imposed in Ukraine; secondly, describe his efforts through imaginary conversations with the camp convicts to reconcile all fighters for Ukraine and in doing so to eliminate such a phenomenon as "the camp syndrome"; thirdly, prove, that not separate individuals, but the devilish essence of the totalitarian regime is to blame for all spiritual and national misfortunes in Ukraine of the 20th century.

Key words: Oles Honchar, the camp syndrome, camp life, spiritual and intellectual sphere of Ukraine in the second half of the 20th century, epistolary (diary) discourse.

УДК 81'367.633:81'37

Дерев'янюк Л. І.,
кандидат філологічних наук, доцент
Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

ПРИЙМЕННИКОВО-СУБСТАНТИВНІ КОРЕЛЯТИВИ ЗІ ЗНАЧЕННЯМ ОДНОЧАСНОСТІ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

Статтю присвячено дослідженню співвідносних темпоральних прийменниково-іменникових структур з непохідними й похідними часовими прийменниками; проаналізовано чинні в сучасній українській мові парадигми прийменниково-субстантивних корелятивів зі значенням одночасності на матеріалі художніх творів Олеся Гончара; встановлено, що основними диференційними ознаками аналізованих прийменниково-відмінкових конструкцій з первинними та вторинними